EL MUNDO/EL DIA DE BALEARES ☛ NUMERO 1.183. DIMECRES 31 DE JULIOL DE 2019

FORA VILA VERD

SUPLEMENT D'ECOLOGIA, AGRICULTURA, NATURA, PATRIMONI I CULTURA POPULAR

MONGETES. PROCEDENT DEL CONTINENT AMERICÀ, LA MONGETA ÉS UN LLEGUM AMB APARENÇA DE VERDURA QUE ÉS IMPRESCINDIBLE A L'ESTIU

XILEL·LA. ELS CIENTÍFICS ELABOREN UN MAPA SOBRE LA INCIDÈNCIA DE LA PLAGA A MALLORCA A PARTIR D'IMATGES PRESES DES D'UN AVIÓ

J. SERRA

La finca de Bàlitx d'Avall, una zona de la Serra de Tramuntana on habitualment hi transiten els excursionistes que s'endinsen a la muntanya.

LA SERRA, LLOC DE CONVIVÈNCIA

USOS DIVERSOS. LA TRAMUNTANA HA ESDEVINGUT EN ELS DARRERS ANYS UN TERRITORI ON HI CONVIUEN ELS PAGESOS I ELS QUE GAUDEIXEN DE L'OCI / ÉS UN ESPAI EMINENTMENT PRIVAT ON ES GENEREN TENSIONS / DIVERSOS AGENTS CERQUEN SOLUCIONS PER PODER COMPARTIR L'ESPAI AMB UN BON RESPECTE

REPORTATGE

CONVIVÈNCIA. A la Serra hi conviuen els usos agrícoles, ramaders i forestals amb multitud d'activitats d'esbarjo: senderisme, escalada, ciclisme. Aquesta realitat crea tensions entre propietaris de finques i usuaris en haver de compartir un mateix espai.

Els gestors de la Serra i els visitants

Susana Llobet, directora del Paratge Natural Serra de Tramuntana, contemplant des de les immediacions de l'escola de Bunyola les m

Xisco Colom, president de la Federació Balear de Muntanyisme.

Miquel Ensenyat, pagès de Son Pou, dalt del seu tractor.

F.V.V.

El paisatge de la Serra de Tramuntana va ser modelat al llarg dels anys pels milers de carboners, caçadors, pagesos, pastors, talladors, calciners, nevaters i tota mena de treballadors de la muntanya que, juntament amb les seves famílies, varen gestionar les finques i varen transformar un entorn àrid i dur com són les muntanyes en un espai productiu.

Cap als anys cinquanta del segle passat varen tenir lloc dos fets que varen transformar la relació humana amb la Serra de Tramuntana. D'una banda es va produir una migració de bona part d'aquests gestors de la Serra a indrets i oficis més còmodes i rendibles, coincidint amb l'aparició dels combustibles fòssils i la manca en la demanda de carbó, llenya i calç.

Paral·lelament va començar el fenomen de l'excursionisme. Mentre uns davallaven de la muntanya als pobles i ciutats per participar dels avantatges de la modernitat, els altres pujaven a la muntanya per gaudir del paisatge i la natura que abandonaven els primers. Aquests moviments varen suposar un canvi fonamental en la dinàmica de la Serra de Tramuntana: els recursos de la muntanya varen deixar de ser explotats per a ser contemplats, com a preludi del que avui es coneix com a turisme de muntanya.

Gairebé setanta anys després d'aquesta transformació en els usos de la Tramuntana es pot dir que la presència de professionals a la muntanya és minoritària en comparació amb els centenars de milers de visitants. La Serra ha passat de rebre 5.000 visitants a l'any a 50.000. Els motius d'aquest ràpid augment dels visitants tenen a veure amb una estratègia de promoció turística per a un territori considerat complementari a l'oferta de sol i platja, la importància social que ha adquirit l'hàbit de fer esport i gaudir de temps lliure a la natura i l'anomenat efecte Decathlon (en plena societat del consum, l'accessibilitat a material de muntanya per a un públic massiu genera majors índexs d'afluència a la muntanya, fins i tot sense tenir la preparació o sensibilització desitjable sobre l'entorn).

> La Tramuntana ha passat de rebre 5.000 visitants a l'any a 50.000 en molt poc temps

Aquesta afluència massiva a la Tramuntana no ha estat exempta de conflictes i problemàtiques, especialment en la interrelació dels visitants amb aquells i aquelles que cuiden i treballen la Serra cada dia. Cal recordar que, tot i el gran ús públic que es fa de la Serra, més del 97% de la seva superfície protegida és propietat privada.

● **Incivisme.** "L'altre dia vaig sembrar tarongers, algú va entrar a agafar una taronja i va deixar la tanca oberta: les cabres van entrar i els arbres tots capolats!", es lamenta Miquel Oliver, propietari de la finca de Bàlitx d'Avall, a Fornalutx. Per la finca d'aquest pagès passen cada dia molts visitants: excursionistes, ciclistes i turistes que volen copsar l'essència de la Serra amb una passejada. No només la collita d'aquest pagès es veu afectada de tant en tant per visitants poc curosos, també el seu bestiar ha estat víctima d'atacs dels cans a lloure que els acompanyen: afirma que cada any els cans sense control maten entre 150 i 200 de les seves ovelles.

"No tothom que realitza activitats a la Serra és respectuós amb el medi i amb la propietat privada o pública, ja que existeix la idea que la muntanya és de tots i que tot s'hi val", explica Susana Llobet, directora del Paratge Natural Serra de Tramuntana. "Regular aquest ús públic desmesurat no és fàcil", continua Llobet, "els fronts oberts són molts, el personal i el pressupost de l'administració limitat i els propietaris de les finques no poden fer-se càrrec de tot el que suposa interaccionar amb visitants diàriament".

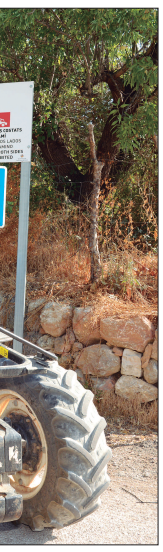
Què suposa aquesta interacció dels visitants a les finques privades a la Tramuntana? Utilització de camins no habilitats per al trànsit i que poden ser perillosos, abandonament de fems, cans a lloure, recollida sense autorització de fruits i bolets, erosió del terreny per activitats d'alt impacte (com curses de bicicletes tot terreny), alteració de la fauna pels renous i destrucció d'elements patrimonials, entre d'altres. "Per aquests motius determinades propietats han arribat a cansar-se dels efectes negatius dels visitants en les seves finques", explica Susana Llobet, coneixedora de la realitat dels gestors de la Serra. "Per exemple s'han obert vies d'escalada a finques privades sense permís dels propietaris, els excursionistes o ciclistes han deixat barreres obertes amb la conseqüent fugida del bestiar; s'han

REPORTATGE

untanyes de la Serra d'Alfàbia.

REPORTATGE FOTOGRÀFIC DE J. SERRA

Toni Colom, gestor de la finca de Raixa, propietat del Consell.

produït destrosses a elements naturals emblemàtics ", comenta alarmada per la situació.

Miquel Ensenyat és el pagès que cuida de la finca de Son Pou: una propietat grossa, de 300 hectàrees. Aquest gestor explica els impactes dels visitants a una de les finques més massificades de la Tramuntana. "És especialment problemàtic a la temporada de tardor i hivern, els caps de setmana hi ha tanta gent aparcada al camí que no podem passar amb la maquinaria agrícola a fer la nostra feina, el camp i els animals no descansa el cap de setmana", es lamenta. "Cada dilluns hem de pujar a veure quina destrossa ens trobarem, ovelles que surten, tanques destrossades".

En aquest sentit, l'equip gestor del Paratge natural ha hagut d'aplicar restriccions com, per exemple, limitar l'escalada o el barranquisme en determinades zones o durant alguns mesos per evitar interferències en la nidificació d'espècies protegides o en perill, com milanes, voltors o ferrerets, limitar el nombre de corredors a les curses de muntanya o no permetre el pas a determinades zones massa erosionades. "Aquestes actuacions restrictives no són ben acceptades per molts dels usuaris", explica Llobet, "però hem de rompre una llança a favor de totes les altres persones de diversos col·lectius (escaladors, barranquistes, corredors, entitats conservacionistes, finques privades, guies professionals i altres) que col·laboren diàriament en la conservació d'aquest espai natural protegit tan valuós i espectacular".

● **Sectors implicats.** Xisco Colom és el president de la Federació Balear de Muntanyisme i Escalada, i des del mes passat, també forma part de la junta directiva de l'associació Tramuntana XXI, que té entre els seus eixos de feina fer incidència i acompanyar en la resolució de conflictes derivats de l'ús públic de la Serra. Es descriu a ell mateix com "trescador de la Serra des de ben petit, propietari d'un petit hort i olivar a la vall, activista per la conservació de la Tramuntana i dels seus valors etnològics, agraris i d'esbarjo".

> Els excursionistes deixen barreres obertes i el bestiar fuig o envaeix conreus

La seva trajectòria li permet entendre la complexa relació entre els usos públics i privats de la Serra des d'una perspectiva integral. "En aquest moment hi ha més gent que surt a la muntanya per oci que no pensant a fer un esport", explica. "És gent que ve d'un món urbà i reprodueix els mateixos comportaments que a la ciutat: renous, falta de civisme, dur els cans amollats", comenta. Tot i reconèixer aquesta realitat, afirma que és una minoria dels visitants de la Serra i remarca els beneficis de rebre visitants: "els pobles d'on surten les rutes senderistes es veuen compensats per les despeses als comerços locals o als allotjaments". Per a Colom, aquesta afluència a la Tramuntana també serveix perquè la gent vagi coneixent-la i "l'acabin estimant i respectant: els seus comportaments canvien a mesura que freqüenten la zona".

> Els pobles des d'on surten les rutes queden compensats per les visites

La Federació Balear de Muntanyisme i Escalada, que Colom representa, és conscient de la seva responsabilitat com agent implicat amb el dia a dia de la Serra, pel que fan campanyes de sensibilització amb els seus federats i s'impliquen en tasques de neteja i recuperació de camins que duen a terme els clubs associats, com el Grup Excursionista de Mallorca.

● **Finques públiques.** La realitat a les finques públiques de la Tramuntana no és molt diferent. La finca de Galatzó, rep entre 20.000 i 25.000 visitants cada any, concentrats sobretot els caps de setmana de primavera i tardor. Biel Salom, responsable d'aquesta finca que fa tretze anys va comprar l'Ajuntament de Calvià, explica com es troben cada dia amb reixes en terra perquè la gent bota a cercar bolets, cans a lloure o fems abandonats. "Molta gent pensa que públic vol dir de ningú, en comptes que de tots", explica. Atribueix els comportaments incívics a la manca d'educació sobre el que és una finca pública.

Toni Colom, gestor de la finca pública de Raixa, ubicada al terme de Bunyola, té la mateixa opinió que el seu company. "Des del moment que poses l'adjectiu de públic la gent entén que pot fer de tot: aquí venen a volar drons o a tallar el pi de Nadal", explica, "i jo sempre pos l'exemple del carrer, que és públic, però on hi ha normes, no pots aparcar el cotxe allà on vulguis". No obstant això, els problemes amb els quals de vegades es troben en la interacció amb els visitants, l'essència de Raixa és precisament sensibilitzar a la societat sobre la importància de la Serra de Tramuntana, els seus valors i oficis tradicionals.

Quan el 2010 el Consell de Mallorca va assumir la gestió de Raixa, es va fixar com a objectiu recuperar una finca emblemàtica de la Tramuntana perquè la gent pogués veure com funcionava. Avui en dia la finca està oberta al públic al matí, es fan visites guiades i se cedeix l'espai per a projectes socials o d'investigació, com cursos de formació en jardineria i agricultura per a gent en risc d'exclusió social o per a investigació. "Volem tancar el cercle: que aquesta finca torni a revertir a la societat els doblers públics que s´hi han invertit", explica Colom.

Un factor que pot haver-hi contribuït a agreujar les tensions entre l'ús públic i privat de la Serra és el gran increment de plataformes digitals amb informació sovint confusa, sobre els itineraris de rutes i activitats esportives a la natura, que a vegades no compleixen la normativa de protecció o interaccionen negativament amb la propietat privada o les activitats agrícoles i ramaderes.

Gràcies a la Llei de camins, aprovada a finals de l'any passat, molts ajuntaments han començat a realitzar els inventaris municipals de camins públics, per la qual cosa s'estan regulant noves rutes i resolent conflictes de titularitats, però encara queda molta feina per fer.

A més el Consell de Mallorca i la Conselleria de Medi Ambient, també disposen d'informació a les seves respectives pàgines web sobre diferents itineraris senderistes, obertes a tothom.

INVENTARI.

Per a l'associació Tramuntana XXI és urgent realitzar un inventari de camins i usos de tota la Serra de Tramuntana i compartir aquesta informació en una única plataforma digital oficial, custodiada pels principals agents implicats i les administracions competents.

CUSTÒDIA.

"Una possible figura per custodiar aquesta informació que es va proposar durant la trobada de gestors seria la creació d'una Mesa de Camins, un òrgan de participació ciutadana que tingués com a objectiu vetllar per la bona convivència entre els propietaris i els visitants a la Serra", explica Marta Ferriol, directora tècnica de Tramuntana XXI.

RECIPROCITAT.

"Nosaltres pensam que la interacció entre l'ús públic, el sector primari i la propietat privada ha d'esdevenir recíprocament beneficiosa per a totes les parts", reflexiona Ferriol, "per això es necessita una estratègia clara que, d'un costat millori l'experiència dels visitants i, de l'altre, contribueixi a mantenir les activitats tradicionals que generen el paisatge i el manteniment dels camins: la Mesa de Camins en podria ser la plataforma per desenvolupar aquesta estratègia, ja existeixen experiències similars altres regions, com la Taula de Camins de l'Alt Pirineu".

COMPENSACIONS.

Altres propostes dels gestors de la Serra passen per que l'administració pública reconegui la seva tasca social i compensi la presència de visitants per les seves finques.

PULMÓ VERD.

D'aquesta manera, justifiquen que es podria dur a terme més efectivament la conservació privada d'un territori que fa grans aportacions a escala ambiental (és el pulmó verd de Mallorca i on es troben les principals reserves hídriques), cultural i patrimonial (amb el reconeixement de la UNESCO) i econòmica (per ser un producte de consum turístic).

VISIÓ URBANITA.

A la Tramuntana el sentiment del gestor sol ser sempre el mateix: la devoció per la seva feina i l'estima total pel territori que gestiona. La visió urbanita que "la muntanya és de tots" per fer córrer els cans, fer proves esportives, acampar, collir bolets i d'altres, xoca frontalment amb el dia a dia dels pagesos que reclamen la necessitat de tranquil·litat pel seu ramat, el respecte per uns camins pensats per la gestió agrícola, el reconeixement i valoració de la seva feina i per la seva privacitat.